

Den svenska rasismen och den nordiska vitheten

Tobias Hübinette

Presentation vid Vägen till Utöya. Ett symposium om ideologi, islamofobi, kön och vithet i Norden, Postkoloniala seminariet, Umeå centrum för genusstudier, Humanisthuset, Umeå universitet. 2012-03-15

Jag vill börja med att tacka arrangörerna bakom detta symposium, Maria Carbin och Linda Berg, för att ha bjudit in mig att presentera och diskutera något så laddat och kontroversiellt som frågor om ras och vithet i en svensk och nordisk samtidskontext tillsammans med er andra som befinner sig här. Min bakgrund och ingång till detta problemkomplex handlar dels om att jag i egenskap av lärare vid Södertörns högskola regelbundet ger kurser och lektioner om ras och vithet, och dels att jag i egenskap av forskare vid Mångkulturellt centrum medvetet arbetar för att bidra till framväxten av ett svenskt ras- och vithetsforskningsfält. Det är mina erfarenheter från att undervisa och forska om och även publicera och offentligt debattera om ras och vithet och min djupa övertygelse om att det är dags att börja tala om dessa ämnen i relation till dagens Sverige som ligger bakom denna min presentation.

Den nordiska och svenska rasismen och den nordiska och svenska vitheten går som många av oss väl känner till tillbaka till själva den vetenskapliga konstruktionen av den vita rasen såsom den utformades och växte fram enligt den linnéanska rastaxonomi och med Anders Retzius skullindex som en av dess främsta metoder. Att ett flertal svenska och nordiska forskare både våra pionjärer och banbrytare inom den västerländska rasforskningen är ett ämne som historiker som Gunnar Broberg och Lennart Lundmark och journalister som Maja Hagerman och Ola Larsmo har behandlat. Samtidigt finns det en stark tendens att alltid fastna i historien i forskning om och diskussioner kring rasism och vithet i Norden och i Sverige, och forskningen kring den nordiska och svenska rasforskningen och rastänkandet har också kommit att utsättas för olika försök till revidering på sistone.

Det intressanta för oss idag är dock enligt mig inte att fastslå hur stort det svenska och nordiska bidraget egentligen var till den västerländska rasforskningen och rastänkandet, vilket är en fråga som vissa har ställt sig på senare tid och då argumentet är att de stora europeiska

kolonialmakterna såsom England och Frankrike och även länder som USA och Ryssland naturligtvis bör ha bidragit långt mer till konstruktionen av den vita rasen med sina regelrätta miniarméer av rasforskare än vad exempelvis Sverige kunde göra. Detsamma gäller frågan om den nordiska och svenska raspolitik som drabbade både de inhemska minoriteterna och vissa segment av majoritetsbefolkningarna och huruvida denna var mer ”extrem” än andra västländers. Inte heller är det för mig särskilt viktigt att fastslå om de svenska och nordiska rashygienprogrammen och invandringslagarna var återigen mer eller mindre ”extrema” än andra västländers, vilket det också debatteras om idag och då det är alltför lätt att falla in i svåra jämförelser mellan inte bara de nordiska länderna och de stora kolonialmakterna utan också mellan demokratier och diktaturer. Jag säger detta redan i början av presentationen då jag är väl medveten om att synen på det förflutna vad gäller frågor om ras och vithet i en svensk och nordisk kontext är minst lika ifrågasatt som synen på dessa frågor av idag.

Denna debatt rörande hur rasistiskt Sverige och Norden egentligen var på en officiell och statlig elitnivå i ett förkrigstida Väst, för det är egentligen det denna debatt och dessa revideringsförsök handlar om enligt mig, riskerar också att skymma den vetenskapliga ”sanning” som var hegemonisk i närmare 200 år, och som fortfarande i mångt och mycket är det, nämligen det faktum att den västerländska vitheten redan när den formulerades från och med andra hälften av 1700-talet var tydligt stratifierad och hierarkiserad inom sig. Jag syftar så klart på det faktum att det var nordeuropeerna och nordborna, eller för att vara exakt de germanska majoritetsbefolkningarna i Skandinavien med svenskar och därefter norrmän i spetsen, som utkorades som liksom utsåg sig själva som eliten av den vita rasen under benämningen den nordiska rasen. Den historiska konstruktionen av den nordiska rasen och den nordism, dyrkandet av det nordiska, som var sammanlänkad med denna och som var minst lika populär inom som utom Norden, har undersökts av forskare som Lena Berggren, Stefan Arvidsson och Katarina Schough.

Däremot är det få som har frågat sig vad det egentligen innebär och får för konsekvenser för ett folk att både se sig självt som och betraktas av andra som eliten av inte bara den vita rasen utan i förlängningen av hela arten *homo sapiens sapiens* mot bakgrund av att de icke-vita icke-europeiska folken inte ens sågs som fullvärdiga människor under högimperialismen. Den relativt

omfattande forskning som finns om konstruktionen av den svenska nationalismen, svenskheten och den moderna svenska nationalstaten såsom den växte fram från och med andra hälften av 1800-talet med forskarnamn som Patrik Hall, Henrik Berggren och Lars Trägårdh är förvånansvärt tyst kring denna fråga. I stället får man gå till studier av rasismen inom vänstern och arbetarrörelsen (Håkan Blomquist), studier av modernistisk mediekultur (Ylva Habel) och studier av svensk maskulinitet (Patrik Steorn) och svensk femininitet (Katarina Mattsson och Katarina Pettersson) under första hälften av 1900-talet för att hitta forskning om hur detta i det närmaste gudomliga utkorandet av svenskarna som dom vitaste av de vita och som mänsklighetens genetiska och estetiska elit tog sig uttryck på olika sätt.

Så vad har då denna måhända alltför ordrika historicerande inledning av min presentation att göra med dagens nordiska rasism och dagens nordiska vithet, exempelvis i relation till händelserna i Norge den 22 juli förra året och till dagens frågor om ras och vithet? Jo, för det första går det att konstatera att Norden och de nordiska majoritetsbefolkningarna fortfarande är den viktigaste projektytan för den västerländska extremhögern i den meningen att den relativa rasliga homogenitet som fortfarande anses råda i norra Europa ses som det mest värdefulla att försvara och bevara. Detta förklarar menar jag varför Breivik koncentrerade sig på att attackera i första hand majoritetsnormen, det vill säga rasförrädarna, varför den nordiska extremhögerens hat mot vita antirasister och feminister är så intensivt just i Norden, varför frågor om blandrelationer och även utlandsadoptioner har väckts så explicit av den nordiska extremhögern och även varför det rasistiska våldet riktas sig minst lika mycket mot vita som icke-vita i Nordeuropa. Det som står på spel i norra Europa är helt enkelt vitheten *deluxe*, det vill säga den inför både historien och framtiden mest genetiskt och estetiskt värdefulla delen av den västerländska vitheten. Att diskursen om den nordiska rasen lever vidare inom en rasistisk samtidskontext är med andra ord inte speciellt svårt att se och konstatera.

Dock är det svårare och långt mer kontroversiellt att vända blicken mot antirasismen vare sig vi talar om den officiella statsantirasismen, den antirasistiska rörelsen, det antirasistiska konsensuskontraktet inom de svenska eliterna eller den antirasistiska självidentifikation som råder inom majoritetsbefolkningen i stort. Detta är i varje fall vad jag kommer att göra från och med nu för även där, menar jag, är den nordiska rasismen och den nordiska vitheten i högsta grad

närvarande. I min följande kritik av den vita antirasismen i främst Sverige stödjer jag mig på namn som Alastair Bonnett, Sarah Ahmed och Matthew Hughey vilka på ett liknande sätt har analyserat en anglo-amerikansk antirasism utifrån en ras- och vithetsanalys. För det första går det att konstatera att Sverige i olika internationella rankningar alltid hamnar i topp och framstår som allra bäst när det gäller en officiell antirasism i form av lagar och konventioner för att motverka rasism och diskriminering och för att underlätta integration och stödja nyanlända. För det andra går det att konstatera att den svenska majoritetsbefolkningen ständigt blir alltmer antirasistisk enligt olika svenska (SOM-undersökningen), europeiska (Eurostat-enkäter) och även internationella undersökningar (OECD-jämförelser) där svenskarna gång på gång framstår som utan konkurrens världens mest antirasistiska folk och enligt den senaste mångfaldsbarometern från Uppsala universitet är procentandelen intoleranta och rasistiska svenskar nere på under fyra procent.

Detta är något som ansvarig minister Erik Ullenhag, myndigheter som Forum för levande historia och forskare som Marie Demker gärna upprepar och basunerar ut, inte utan en viss nationell stolthet och vilket samtidigt någonstans implicerar att icke-vitas misslyckande med att ”integreras” i första hand är deras egna. För det tredje är Sverige den enda nationalstat i världen där rasbegreppet har avskaffats officiellt vilket skedde 2001 då riksdagens partier unisont röstade för utrangerandet av ordet ras uppbackad av en samlad forskarvärld och vilket går att jämföra med det beslut som fattades i samma riksdag exakt 80 år tidigare då samtliga riksdagspartier röstade för inrättandet av världens första statliga rasforskningsinstitut, även den gången uppbackad av en enig forskarvärld. Så i Sverige av idag är i praktiken alla antirasister, även sverigedemokrater, och till och med landets nationalsocialister orienterar sig alltmer bort från den klassiska rasideologin i en tid när att vara svensk i det närmaste har blivit detsamma som att vara antirasist. Sedan några år tillbaka hålls exempelvis olika antirasistiska manifestationer och arrangemang inte bara på folklig nivå utan också på elitnivå, och på senaste Förintelsens minnesdag var samtliga partier, kungahuset och representanter för hela det officiella Sverige närvarande. Jag vill också påminna om de närmast hysteriska antirasistiska reaktioner som föregick och följde på SDs inträde i riksdagen 2010 och som främst ägde rum inom vita elityrken och vita elitsfärer i landet såsom bland journalister, författare och forskare och inom kulturvärlden, politiken och näringslivet.

Samtidigt har Sverige på senare år enligt ett flertal olika europeiska, västerländska och internationella undersökningar seglat upp på medaljplats, det vill säga på första, andra eller tredje plats, när det gäller den mest segregerade urbangeografin utefter ras och den mest segmenterade arbetsmarknaden utefter ras, det vill säga inte utefter infödda och utlandsfödda och inte heller utefter inhemsk och utländsk bakgrund utan utefter vita och icke-vita. Faktum är att ej mer än 40 procent av alla svenskar med en bakgrund i Afrika och Asien i arbetsför ålder tillhör den så kallade kärnarbetskraften (bland svenskar med en bakgrund i Sydamerika är motsvarande siffra åtminstone över 50 procent), och kring en tredjedel av alla icke-vita svenskar klassificeras idag som fattiga. Allt detta innebär sammantaget att världens mest antirasistiska stat och världens mest antirasistiska folk inklusive dess elit existerar simultant med åtminstone västvärldens kanske mest extrema rassegregation och rassegmentering, vilket i praktiken innebär att icke-vita förvägras en inkludering i svenskheten och en hemmatillhörighet i Sverige oavsett om de har invandrat hit, är födda här eller är blandade och adopterade, de sistnämnda två demografiska subgrupper av icke-vita svenskar vilka i de allra flesta fall själva samtidigt identifierar och kategoriserar sig som svenskar. Att överhuvudtaget kunna leva och fungera med denna avgrundsdjupa diskrepans, paradox och spricka eller vad vi nu väljer att kalla den, och vare sig det gäller på en politisk, kulturell, social eller psykisk nivå, är enligt mig bara möjligt att förstå utifrån en ras- och vithetsanalys. Jag vill här ta tillfället i akt att i den resterande delen av presentationen åtminstone sammanfatta hur en sådan analys tentativt kan se ut.

För det första är den svenska antirasismen i huvudsak en antifascism. Med rasism åsyftas i huvudsak en rasideologisk och politisk sådan, det vill säga i första hand nazism, det är så att säga den enda egentliga och autentiska rasismen enligt exempelvis många IMER-forskare, det vill säga de svenska forskare som forskar om invandring och invandrare. För det andra är den svenska antirasismens kärna färgblindheten, det vill säga den antirasistiska strategi som kom att omhuldas av de nya sociala rörelserna på 1970-talet och som innehåller ett tydligt utopiskt inslag av att vilja skapa en postracial värld här och nu genom att tabubelägga allt tal om ras och vithet och tänka bort att individer och grupper ser annorlunda ut fysiskt-kroppsligt och att detta skulle kunna ha någon betydelse överhuvudtaget. Denna antirasistiska färgblindhet som idag är totalt hegemonisk har bland annat fått till följd att diskriminering på grund av ras togs bort från den nya

svenska diskrimineringslagen från 2009 samtidigt som EUs direktiv rörande arbetet mot diskriminering explicit förordar att det är rasdiskriminering som ska motverkas. För det tredje saknar den svenska antirasismen ett postkolonialt medvetande och ett interkulturellt förhållningssätt vilket innebär att alla frågor som rör arvet efter den historiska kolonialismen ses som irrelevanta i ett svensk nutidssammanhang samt att det inte anses finnas något behov av att samtala med de icke-vita minoriteter som berörs av dessa frågor.

Ett bra exempel på detta är den ständigt pågående debatten om det svenska n-ordet vilken ofta tar sig uttryck i en diskussion om ordsammansättningen negerboll, och där en överväldigande majoritet av i huvudsak vita svenskar ständigt upprepar att i Sverige kan n-ordet inte vara rasistiskt då Sverige inte deltog i slaveriet och koloniseringen av Afrika utan tvärtom gav sitt stöd åt den svarta medborgarrörelsen i USA och åt de antikoloniala rörelserna i Afrika. För ett halvår sedan fick vi även en kvantifierad siffra på den svenska antirasismen såsom den svenska vitheten uttrycker den i samband med debatten om Fazers Kinalogo. I den undersökning som Sifo utförde på uppdrag av SVT svarade 97 procent att de inte kunde se att logon skulle kunna vara kränkande för någon i dagens Sverige. Då ett något mindre antal kvinnor och ett något mindre antal unga menade detta, så innebär det att så många som 98-99% av de manliga informanterna och av informanterna över 35 år inte kunde se att logon skulle kunna vara nedsättande. Även i denna debatt uttrycktes det att en sådan bild inte kan vara rasistisk i en svensk samtidskontext då Sverige inte deltog i kolonialismen i Asien och då asiater är den mest privilegierade av landets icke-vita minoriteter efter sydamerikaner genom att det är dem som vita svenskar oftast adopterar och ingår i intimrelationer med, och då kan inte vita svenskar vara rasister mot gruppen.

I båda fallen försvaras det fortsatta bruket av koloniala glosor och bilder med andra ord i den svenska antirasismens namn, och i båda fallen är det ingen som talar med representanter för minoriteterna själva, och därmed fortsätter Sverige att vara världens mest antirasistiska land. Detsamma gäller alla försök att offentligt debattera olika former av rasperformativitet, det vill säga när vita iscensätter icke-vita i filmer och teve, på scener och i ståupp-komedishower, och på middagar och fester liksom alla försök att kritisera den så kallade ”negerhumorn” och ”gulinghumorn” som ständigt tar sig uttryck i den visuella kulturen och i den svenska vardagen.

Därmed trollos också den fysiska närvaron av åtminstone 120 000 svarta svenskar och åtminstone lika många gula svenskar bort från den svenska kartan.

Men hur kommer då arvet efter diskursen om den nordiska rasen in i allt detta? Jo, det faktum att den antirasistiska rörelsen, det antirasistiska samtalet och den antirasistiska sfären i det närmaste fullständigt domineras av vita svenskar är för mig ett uttryck för hur den förkrigstida nordiska och svenska vitheten fortfarande ser sig som den vita rasens och i slutänden mänsklighetens utkorade elit och avantgarde. Efter Förintelsen och avkolonialiseringen har den nordiska och svenska vitheten kommit att handla om just antirasism, det vill säga att framställa sig själv som och om att också av andra bli sedd som Tredje världens störste beskyddare och närmaste vän. Det är exempelvis ingen slump att Norden och Sverige är den region och det land som proportionellt har adopterat ojämförligt flest icke-vita barn från de gamla kolonierna i relation till alla andra västerländska regioner och länder. Om den nordiska och svenska vitheten innan kriget och innan avkolonialiseringen hade som huvuduppgift att upprätthålla den rasliga homogeniteten i Norden och i Sverige genom metoder som massteriliseringar och en restriktiv och rasbaserad invandringspolitik, så är uppgiften idag att upprätthålla en moralisk överlägsenhet vilken artikuleras genom den vita antirasismen.

För mig innebär allt detta att den svenska vitheten har gått in i en psykos och bara kan tala med sig själv för att psykiskt kunna tänka bort och stänga ute närvaron av icke-vita i Sverige och vägra ta in det faktum att dessa också är svenskar vare sig de själva har invandrat eller är födda här av invandrade, och vilket får till konsekvens att deras svenskhet ständigt suspenderas förutom att de osynliggörs och tystas, och deras erfarenheter och perspektiv marginaliseras. Fram träder en fantasi om ett land och ett folk som fortfarande ser sig som i huvudsak vitt och homogent och som dessutom vill vara det allt framgent och som återigen både handlar om en självbild och en bild av Sverige och svenskarna både i och utanför västvärlden. Då denna fantasi konstitueras av den vita antirasism som säger att Sverige är världens mest antirasistiska land, så går det bara att föreställa sig vad som kommer att hända när denna fantasi tynar bort. Det vita och det antirasistiska Sverige går med andra ord hand i hand, det vill säga den vita rasismen är också den vita antirasismen, och den dag då den svenska vitheten och den svenska antirasismen slutar vara ekvivalenta är också den dag då vithet och svenskhet slutar betyda samma sak. Då den svenska

vitheten just nu befinner sig i ett mer eller mindre fullständigt psykotiskt tillstånd och därför håller på att svämma över alla bräddar och explodera, så kommer vi nog alla att inom en snar framtid få uppleva hur den vita antirasismen kollapsar och krackelerar liksom alla de konsekvenser som kommer att följa av detta. Tack för att ni lyssnade!